

Sebastian Fus

Studenckie Koło Naukowe Fotografii Artystycznej FOTON

SZTUKA FOTOGRAFII JAKO PŁASZCZYZNA ZRÓWNOWAŻONEJ KULTURY WIZUALNEJ

Streszczenie (abstrakt): Fotografia odgrywa istotną rolę we współczesnej kulturze wizualnej. Jest nie tylko medium artystycznym, ale również narzędziem dokumentacji, komunikacji i wyrazu emocji. Ważne jest, aby dbać o zrównoważony rozwój fotografii, redukując negatywny wpływ na środowisko i promując różnorodność. Poprzez świadome tworzenie, odbiór i interpretowanie fotografii możemy zadbać o zdrowie społeczne, psychiczne i emocjonalne społeczeństwa.

Słowa kluczowe: sztuka wizualna, mimesis, obraz fotograficzny, eidolon, eikon, ślad

PHOTOGRAPHY AS A PLANE OF SUSTAINABLE VISUAL CULTURE

Abstract: Photography plays a significant role in contemporary visual culture. It is not only an artistic medium but also a tool for documentation, communication, and emotional expression. It is important to ensure the sustainable development of photography by reducing its negative environmental impact and promoting diversity. Through conscious creation, reception, and interpretation of photography, we can contribute to the mental, emotional, and social well-being of society.

Keywords: visualart, mimesis, photographic image, eidolon, eikon, trace

Wstęp

W świecie zdominowanym przez nachalny, wszechobecny, kreujący obraz, rola fotografii artystycznej wyrasta do nowej potrzeby – *panaceum*, które świadomie uchroni nas przed zubożeniem, nudą, dopaminowym odstawieniem audiowizualnych „treści”. Atakujące barwy, ważne tematy, rzeki informacji przelewającej się na każdym kroku a w opozycji fotografia artystyczna. Proponuje obraz subtelny, wysublimowany, świadomy, spełniający potrzeby kulturowe¹.

Fotografia jako sztuka przekraczania granic *mimesis*²

Fotografia od swoich początków była przedmiotem zainteresowania w kontekście sztuk pięknych, jednak zazwyczaj zajmowała pozycję drugoplanową. Dominującą koncepcją estetyczną pozostawała idea *mimesis*, czyli naśladowania rzeczywistości. Choć żaden

¹ J. Berger, *Sposoby widzenia*, Universitas, Kraków 2006.

² *Mimesis* (stgr. μίμησις – przedstawienie, imitacja, podobieństwo, reprezentacja, łac. *imitatio*) – termin wywodzący się z filozofii starożytnej, oznaczający rodzaj relacji podobieństwa czy działania opartego na naśladownictwie.

teoretyk sztuki nie kwestionował fotografii, jako dziedziny dokumentującej, to jednak krytykowano ją za to, że ogranicza się jedynie do ukazywania powierzchni rzeczy widzialnej. Obraz fotograficzny był klasyfikowany jako materiał zewnętrzny, wykluczając tym samym odmienną zasadę działania.

Analogia między fotografią a tworzeniem dzieł malarskich czy grafiki była niesłuszna, ponieważ w przypadku fotografii główną rolę odgrywał aparat, a nie ręka artysty. Tworząc za pośrednictwem aparatu, wykonuje sobowtóry obiektów. Niepretendujący do uzyskania doskonałego podobieństwa gest artystyczny musiałby zatem wycofać się z gry odbijania rzeczywistości, a obraz fotograficzny musiałby stać się sztuką żywą, eliminującą mechaniczne, pozbawione emocji zbieranie obrazów.

Nowy wynalazek fotograficzny zapoczątkował panowanie imitacji mechanicznej, co było nieodłącznym etapem w drodze do powstania dzieła. Artysta, spojrzawszy w przestrzeń poprzedzającą siebie, kontemplował wizję, którą następnie powierzał aparatowi. To właśnie oko artysty jest zdolne do zmobilizowania procedury powielania i antycypowania jej efektów. Jednakże *mimesis*, od której oko chce się uwolnić, stanowi niezaprzeczalne prawo natury, a stosunek do motywu, będącego źródłem obserwacji i inspiracji uległ głębokiej przemianie.

Fotografia dostarcza dowodów wizualnej emisji, ukazując istnienie rzeczywistości w formie dwuwymiarowych obrazów, które stanowią świetlne projekcje. Obrazy te mogą być pomnażane bez końca, lecz ilustrują unikatowy fragment rzeczywistości w danym miejscu i czasie, który już nigdy się nie powtórzy. Fotografia zapewnia autentyczny kontakt z poszczególnymi obiektami, unikając ideowości i koncentrując się na bezpośrednim ukazaniu istoty. Jest to sztuka nielicząca się z estetycznymi teoriami, która obchodzi się bez dyskursów, tematów czy wykoncypowanych znaczeń.

Dyskusja dotycząca istnienia obrazu jako pozoru czy emanacji ciała, które uwidacznia, toczy się w granicach nowych możliwości oferowanych przez fotografię. Stwarza ona okazję do wskrzeszenia dwóch koncepcji teoretycznych, dotyczących istnienia obrazu jako takiego. Obydwa terminy – *eidolon*³ i *eikon*⁴ – definiują pewien obraz rzeczywisty, jednakże prawdziwa odpowiedź na wszelkie możliwe pytania kryje się w optyce, w nauce o świetle. Fotografia, jako sztuka, przekraczając granice *mimesis*, umożliwia autentyczny kontakt z rzeczywistością, ukazując istotę obiektów. To sztuka, która nie unika konfrontacji z naturą, ale bezpośrednio ją ujawnia poprzez świetlne projekcje⁵.

³ W starożytnej literaturze greckiej *eidolon* jest duchowym obrazem żywej lub zmarłej osoby. Cień lub upiorny sobowtór ludzkiej postaci. [źródło: <https://en.wikipedia.org/wiki/Eidolon>, data dostępu [11.07.2024].

⁴ *Eikon* (z grec.) ikona, oznacza obraz, wizerunek, portret, <https://www.ikonypisane.pl/o-ikonie/> [dostęp: 11.07.2024].

⁵ K.L. Walton, *Przezroczyście obrazy: o naturze realizmu fotograficznego*, [w:] *Fotografia i filozofia. Szkice o pędzlu natury*, (red.) S. Walden, Universitas, Kraków 2013, s. 24-62.

Pojęcie sztuki fotografii w dzisiejszym świecie

Poprzez fenomenologiczne spojrzenie możemy docenić wartość fotografii jako zjawiska, które pozwala na uchwycenie prawdy fenomenu i wyrażenie charakteru rzeczy widzialnej. Odkrycie nowych perspektyw interpretacji może przyczynić się do ożywienia dyskusji na temat roli i znaczenia fotografii w sztuce i technologii.

Fotografia jako medium jest analizowana pod kątem jej zdolności do uchwycenia nie-trwałych aspektów rzeczywistości i ludzkiej egzystencji. To sugeruje, że fotografia może być użytecznym narzędziem do badania przemijania i zmienności. Refleksje na temat natury obrazu fotograficznego jako hybrydy widma i eksperymentalnego artefaktu mogą dostarczyć podstaw do dalszych badań nad estetyką fotografii i jej wpływem na widza.

Proces fotografowania jako forma biologicznej penetracji podkreśla, że fotografie nie tylko utrwalają obecność modelu, ale również przenoszą jego życie na płaszczyznę obrazu. To sugeruje, że fotografie mają potencjał do badania procesów biologicznych i ludzkiej percepcji. Z kolei trwałość i przemijanie obrazów fotograficznych – porównując je do życia organicznego – sugerują, że fotografie mogą być wykorzystane do badania procesów starzenia się i przemijania zarówno w materii organicznej, jak i nieorganicznej⁶.

Fotografia kluczowym środowiskiem sztuki we współczesnej kulturze wizualnej

Fotografia jako wynalazek dziewiętnastego wieku z pewnością nie była jedynym oszałamiającym dziełem epoki. Niemniej jednak od samego początku zdołała ona przekroczyć granice percepcji, stając się niezwykłym narzędziem do rejestracji i interpretacji świata wokół nas. Podczas gdy naukowcy mogli być przygotowani na nowe odkrycia w dziedzinie optyki i chemii, to dla opinii publicznej samo pojawienie się zdjęć wydawało się niezwykłym fenomenem. Fotografie, będące obrazami rzeczywistości, wywoływały skrajne emocje. Wiele osób zadawało sobie pytanie: jak to możliwe, że rzeczy tak dobrze znane stają się jeszcze bardziej przekonujące, gdy zostają uchwycone na fotografii? Fenomen ten wydaje się być związany z fizycznym podwojeniem rzeczywistości, którego możemy doświadczyć na co dzień poprzez lustro, echa czy cienie. Jednakże w przypadku fotografii ten proces staje się bardziej namacalny i uderzający. Kadrując, nie tylko „zatrzymujemy chwilę” w czasie, ale także ukazujemy obecność rzeczy widzialnych, które mogą już nie istnieć. To właśnie ta zdolność do zachowania przemijającej rzeczywistości nadaje fotografii jej niezwykłą wartość.

Język stosowany w opisie ujęć fotograficznych również jest godny uwagi. Terminy takie jak: świadectwo, konterfekt, odcisk, odbitka czy ślad sugerują, że fotografowie zajmują się nie tylko powierzchownym odwzorowaniem rzeczywistości. Niezwykłość fotografii tkwi także w jej zdolności do przekazywania przeszłości. Ujęcia nie tylko dokumentują chwilę, ale także odwołują się do historii, tworząc wrażenie, że osoby czy przedmioty na nich widoczne są OBECNE tu i teraz. To właśnie ta chwila z przeszłości staje się nie-

⁶ R. Barthes, *Śmierć autora*, „Teksty Drugie” 1999, nr 1-2, s. 247-251.

zwykle cenna, gdy po latach spoglądamy na fotografii z punktu widzenia dnia dzisiejszego.

Proces tworzenia jest odkrywaniem, a zarazem eksponowaniem istoty rzeczy, wydobywając ją z ich zewnętrznej powłoki. Fotografia staje się zatem rzemiosłem nie tylko uchwycenia odbicia obrazu, ale także manifestacją tajemniczych wymiarów bytu. Poprzez proces wywoływania zdjęć ciało staje się oczyszczone z jednej z warstw, ukazując swoją istotę w nowym świetle. Właśnie w tych aspektach tkwi sekret fotografii – zdolność do uchwycenia nie tylko zewnętrznych form, ale także ich życiowej energii. Poprzez proces chemiczny, obiekty stają się ożywione na płaszczyźnie fotografii, ukazując swoją autentyczną naturę w sposób niebywale sugestywny⁷.

Zrównoważona higiena kultury wizualnej a fotografia

Obecnie, w erze cyfrowej, każdy może być fotografem, co zaowocowało ogromną ilością obrazów dostępnych w Internecie i mediach społecznościowych. Jednakże nadmiar obrazów może prowadzić do zjawisk, takich jak przeciążenie informacyjne, porównywanie się z innymi oraz utrata prywatności. Dlatego też istnieje potrzeba zrównoważonego podejścia do korzystania z fotografii w celu zachowania zdrowej równowagi psychicznej i emocjonalnej.

Zrównoważona higiena kultury wizualnej w fotografii obejmuje szereg praktyk i zachowań, które mają na celu dbanie o dobrostan psychiczny i emocjonalny osób tworzących, oglądających oraz interpretujących fotografie. Obejmuje to między innymi:

- **świadome tworzenie i odbiór,**
- **uczciwość i autentyczność,**
- **odpowiedzialność społeczną,**
- **ochronę prywatności,**
- **edukację i świadomość.**

Fotografowie powinni być świadomi wpływu ich prac na społeczeństwo oraz dbać o to, aby ich dzieła nie promowały negatywnych wzorców czy szkodliwych zachowań. Obrazy fotograficzne powinny odzwierciedlać rzeczywistość w sposób uczciwy i autentyczny, unikając manipulacji czy retuszu, który może prowadzić do kreowania fałszywych wizji rzeczywistości. Autorzy powinni szanować prywatność osób, które są przedmiotem ich twórczości oraz dbać o to, aby nie naruszać ich prywatności czy godności. Istotne jest, aby społeczeństwo było edukowane na temat odpowiedzialnego korzystania z fotografii oraz świadomego interpretowania obrazów, co pozwoli uniknąć negatywnych skutków nadmiaru obrazów i informacji⁸.

⁷ S. Walden, *Prawda w fotografii*, [w:] *Fotografia i filozofia. Szkice o pędzlu natury*, (red) S. Walden, Universitas, Kraków 2013, s. 113-134.

⁸ S. Sontag, *O fotografii*, przeł. S. Magala, Karakter, Kraków 2009, s. 124-160.

Podsumowanie

Sztuka fotografii odgrywa istotną rolę we współczesnej kulturze wizualnej, stanowiąc nie tylko medium artystyczne, ale również narzędzie dokumentacji, komunikacji i wyrazu emocji. Jednakże wraz z rosnącą świadomością ekologiczną i społeczną, ważne jest również dbanie o zrównoważony rozwój fotografii, redukując negatywny wpływ na środowisko i promując różnorodność oraz uczestnictwo społeczności w procesie tworzenia i odbioru fotografii.

Poprzez świadome tworzenie, odbiór i interpretację fotografii możemy zadbać o zdrowie społeczne, psychiczne oraz emocjonalne społeczeństwa, unikając negatywnych skutków nadmiaru informacji wizualnej. Warto pamiętać o odpowiedzialności, uczciwości oraz ochronie prywatności, co pozwoli nam cieszyć się szeroko rozumianą sztuką wizualną w sposób świadomy i zrównoważony.

Głębsze studiowanie treści obrazu oraz chęć zgłębienia poruszanej tematyki to gotowe idee, które w dobie globalizacji powinniśmy rozważyć. Fotografia artystyczna to rodzaj sztuki, która stanowi alternatywę dla tzw. „szybkich” obrazów, wykonywanych bezmyślnie. Dziś jeszcze sami tworzymy (wyrażamy się), ale za progiem stoi już Sztuczna Inteligencja.

„Środki przekazu zastąpiły dawny świat. Gdybyśmy nawet chcieli go odzyskać, musielibyśmy intensywnie zbadać, jak został przez nie połknięty”.

Marshall McLuhan⁹

Fot. Sebastian Fus FOTON

⁹ Ibidem, s. 211.

Bibliografia

1. Barthes R., *Śmierć autora*, „Teksty Drugie” 1999, nr 1-2.
2. Berger J., *Sposoby widzenia*, Tłumaczenie: Joanna Gospodowicz, Universitas, Kraków 2006.
3. <https://en.wikipedia.org/wiki/Eidolon>, [dostęp 11.07.2024].
4. <https://www.ikonypisane.pl/o-ikonie/>, [dostęp 11.07.2024].
5. Sontag S., *O fotografii*, przeł. S. Magała, Karakter, Kraków 2009.
6. Walden S., *Prawda w fotografii*, [w:] *Fotografia i filozofia. Szkice o pędzlu natury*, (red) S. Walden, Universitas, Kraków 2013.
7. Walton K.L., *Przezroczyście obrazy: o naturze realizmu fotograficznego*, [w:] *Fotografia i filozofia. Szkice o pędzlu natury*, (red.) S. Walden, Universitas, Kraków 2013.

Dane kontaktowe

Sebastian Fus, redataman@wp.pl